

Kriminalomsorgens høgskole
og utdanningscenter KRUS

Språk, makt og fengselsbetjentblikket

Bacheloroppgave høst 2022 - KRUS 3900

Kandidatnr: 3904

Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS
Bachelorutdanningen 2021-2022

Antall ord:9761

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	3
Bakgrunn for valg av tema og førforståelse	4
Struktur, problemstilling og avgrensing	5
Metode.....	5
Litteratursøk og kildekritikk.....	6
Teori.....	8
Fengselsbetjenten og fengselskonteksten.	8
Blikket.....	9
Persepsjon	9
Profesjonsblikk	10
Makt	13
Språk.....	13
Diskusjon	16
Herredømmemakt eller mulighetsmakt.....	16
Språket som makt.....	17
Språkets betydning for fengselsbetjentblikket	21
Oppsummering og avslutning	25
Litteraturliste.....	27
Vedlegg - Selvvalgt litteratur	30

Innledning

Det første tilfellet av språkbruk mellom ansatte jeg husker å reagere på var da jeg var fersk ekstrabetjent for 20 år siden. En erfaren fengselsbetjent og jeg hadde vært på runde innom de ulike boenhetene i avdelingen og i en boenhet traff vi på en ung mann som var ny for meg. Etter runden ble min kollega og jeg sittende og prate, og jeg spurte min kollega om den unge mannen. I sin beskrivelse av vedkommende og hans bakgrunnshistorie benyttet min kollega benevnelsen rennestensnarkoman om den innsatte. Denne benevnelsen gjord inntrykk på meg og skapte mange ulike følelser. Jeg hadde ikke kjennskap til mannen, men de assosiasjonene ordet rennestensnarkoman gav meg samsvarte ikke med det inntrykket han gav i det første møte. På tross av dette dukket denne benevnelsen opp i tankene mine når jeg traff han, både under den soningen men også flere år etterpå når jeg traff han igjen.

Kriminalomsorgen er en av instansene i samfunnet som har rett til å utøve makt over innbyggerne som en del av statens maktapparat. Fengselsbetjenten forvalter denne makten som offentlig tjenestemann ansatt i staten (Harlem & Storvik, 2021, s. 80), og innehar dermed mye ansvar. Noe av makten er åpenbar ved at den er synlig og får mye fokus, som den statiske sikkerheten i et fengsel og de regler og rutiner som skal sørge for ro, orden og sikkerhet. Andre sider ved makten er ikke så synlig og mindre gjenstand for oppmerksomhet og diskusjon. Rolv Mikkel Blakar (1973, s. 17-18) skriver at «... den språkbruk avsendaren vel, kan påvirke den oppfatning som mottakar eller tilhøyrar får», og viser til at måten avsender av et budskap strukturerer innholdet og hvilken innvirkning budskapets språklige uttrykk og strukturering har på mottaker gjør at man kan tenke at «språkbruk representerer maktbruk».

Fengselsbetjenten fatter avgjørelser som påvirker innsatte, og mye av grunnlaget for disse avgjørelsene gjøres på bakgrunn av hva fengselsbetjentblikket fanger opp, egne og andre ansattes observasjoner og hva som formidles videre muntlig eller i skriftlige journalnotater. Hvordan den enkelte fengselsbetjent tolker de observasjonene han gjør, hvilke egenskaper og aspekter ved den innsattes atferd og liv og hvilket språk som benyttes i videreformidlingen av observasjonen kan derfor tenkes å ha en påvirkning på hva som vektlegges. Fengselsbetjenten har en makt over virkelighetsforståelsen og makt til å definere den innsatte. Dette kan påvirke de vurderinger som gjøres angående den innsatte og hans eller hennes situasjon videre.

Bakgrunn for valg av tema og førforståelse

I Generell tjenesteinstruks for ansatte i Kriminalomsorgen (KDI, 2020, Kap.4, s. 3) står det at

Ansatte skal forholde seg til innsatte/domfelte på en profesjonell måte i tråd med kriminalomsorgens verdier. Ansatte skal møte de innsatte/domfelte med respekt og verdighet uten fordommer basert på kjønn, etnisitet, nasjonalitet, alder, nedsatt funksjonsevne, seksuell orientering, religion, livssyn, politisk standpunkt, sosial bakgrunn eller lignende. Ansatte skal ikke utsette noen for usaklig forskjellsbehandling.

Utkastet er med å regulere hvordan de ansatte i Kriminalomsorgen skal opptre ovenfor innsatte/domfelte. Om det er direkte i møte med den innsatte og/eller indirekte når det gjennomføres samtaler, møter og skrives journalnotater der innsatte ikke deltar. Det er ofte i de indirekte møtene jeg har reflektert over språket som brukes når innsattes person og situasjon omtales, og gjort meg tanker om hvordan bruken av ord og benevnelser kan påvirke vår videre behandling av og relasjon til innsatte.

Mennesker er fortolkende vesener, og bruker sanseinntrykk, opplevelser, kunnskap og erfaringene når det fortolkes. Dette gjør at individet aldri er nøytrale når et fenomen undersøkes, men har en mening om fenomenet, og en forhåndsoppfatning av hvordan ting henger sammen med seg inn i undersøkelsen. Dette kalles fordom eller en førforståelse (Dalland 2021, s. 60; Brottveit 2018, s. 35). Jeg har jobbet i kriminalomsorgen i 20 år og har i løpet av denne tiden gjort meg noen erfaringer om at fengselsbetjenter kan være uforsiktlige i sin omtale av innsatte og deres situasjon. Benevnelser som for eksempel narkoman, slaur, pedo, luring, masete og plagsom dukker med jevne mellomrom opp, og det er sjelden jeg opplever at slik bruk av benevnelser blir motsagt. Jeg startet innledningen med å vise til mitt første møte med negativt språkbruk der en ansatte brukte benevnelsen rennestensnarkoman om en innsatt. Benevnelsen ble opplevd som en formende faktor på mitt blikk på den innsatte, selv om jeg forsøkte å ikke la meg påvirke.

Årene har gått og jeg har tilegnet meg flere egne erfaringer. I tillegg har jeg gjennomført flere utdanninger, både fengselsbetjentutdanningen men også fag innen samfunnsvitenskap og innen helse- og sosialfag. Jeg har jobbet på ulike avdelinger som har hatt ulikt fokus på arbeidet med innsatte, og har også arbeidet i ett tverrfaglig team med ansatte med fagbakgrunn innen barnevern, psykologi, musikkterapi og fysioterapi. Hovedsakelig har jeg jobbet i fengsel med lavere sikkerhetsnivå. Erfaringene og kunnskapen jeg har tilegnet meg, og mine egne verdier og holdninger former min førforståelse og gjør kanskje at jeg legger mer

merke til temaet jeg ønsker belyse i oppgaven, hvordan språk er med å påvirke fengselsbetjentblikket, en det andre gjør. Jeg må være bevisst min førforståelsen når jeg går inn i oppgaven. (Dalland, 2021, s. 60).

Struktur, problemstilling og avgrensing.

Fengsel er en spesiell kontekst, og dette vil påvirke menneskene og handlingene innenfor denne konteksten. Dette gjelder også språk og blikk som jeg er interessert i å utforske. Etter innledning, og metode vil jeg derfor starte med en kort redegjørelse for fengsel som kontekst og fengselsbetjenten som aktør innenfor denne konteksten. Deretter presenterer jeg teori knyttet til begrepene blikk, makt og språk, før jeg går over til diskusjonene. Dalland (2013, s. 39) beskriver at gjennom arbeidet med en bacheloroppgave gis studenten mulighet til å stille kritiske spørsmål og reflektere rundt egen profesjonsutøvelse. Gjennom diskusjonen av problemstillingen håper jeg å oppnå ny kunnskap, forståelse og bevissthet rundt egen profesjonsutøvelse.

Jeg ønsker å se på om språk kan en betydning for fengselsbetjentblikket og vurderingene og tolkningene betjenter gjør ut fra hva de ser. Mine refleksjoner knyttes til min erfaring fra fengsel med lavere sikkerhetsnivå.

Den overordnede problemstillingen jeg har valgt er: **Kan fengselsbetjenter sin omtaler av innsatte få betydning for fengselsbetjenter sitt blikk?**

Jeg ønsker å reflektere rundt og utforske hvordan språk som makt får betydning for hva fengselsbetjentblikket ser. Dette vil jeg gjøre gjennom delspørsmål:

- Hvordan kan språket fengselsbetjenter bruker fungere som makt?
- Får måten fengselsbetjenter omtaler innsatte betydning for hvordan fengselsbetjenter bruker blikket og hva de ser med blikket?

Jeg har altså mitt blikk rettet mot fengselsbetjentene, og om de påvirker hverandre gjennom sitt språk og valg av ord. I dette velger jeg bort diskusjonen om hvordan innsatte kan oppleve og merke mulige konsekvenser fengselsbetjentenes språk og blikk kan få for dem.

Metode

Metode defineres av Aubert (i Dalland, 2021, s. 53) som «en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener

formålet, hører med i arsenalet av metoder», eller som Dalland (2021, s. 54) selv beskriver metode, som «redskapet vårt i møte med noe vi vil undersøke».

Metoden litterær oppgave var allerede gitt av studiested, og har som formål å samle inn relevant litteratur som kan belyse de spørsmål oppgaven tar for seg ut i fra allerede eksisterende fagkunnskap, forskning og teori (Dalland, 2021, s. 199). Jeg skal gjennom allerede kjent kunnskap finne frem til det som kan belyse min problemstilling. Selv om jeg ikke skal innhente egen kunnskap via intervjuer eller spørreskjema vil egne erfaringer være relevant som kilde da problemstillingen er nært knyttet opp til min profesjon.

Litteratursøk og kildekritikk

I arbeidet med å finne relevant og pålitelig litteratur har jeg brukt ulike metoder for litteratursøk. Jeg hadde en ide om hva jeg ønsket å skrive om, men hadde ikke en klar problemstilling og hadde behov for å utforske hva som fantes. Jeg startet derfor med å søke på Google og Google Scholar uten en klar strategi rundt søkene. Dette kalles for gressing, der forsker utfører ustrukturerte søk på nettet og i ulike søkemotorer for å finne relevant litteratur (Dalland, 2021, s. 151). Denne metoden var både til nytte, da det dukket opp litteratur som satte meg på sporet av bidrag av interesse for oppgaven, men også til hinder da det ofte ble en avsporing som førte meg inn i temaer og vinklinger som i seg selv var interessante men som ikke var direkte relevant for min oppgave. I veiledningen fikk jeg gode innspill og konkrete forslag om litteratur som ville være relevant, og jeg tok med meg disse innspillene inn i den videre søken.

Jeg hadde behov for å strukturere søkene mine mer og jeg gikk da gjennom pensumlister fra fag jeg har hatt tidligere på bachelorstudiet. Her fant jeg frem til flere bøker som er rettet mot å arbeide i kriminalomsorgen, grunnbøker innen både sosiologi og psykologi, og flere fagartikler. Disse bidragene var relevant i seg selv, og i tillegg satte de meg på sporet av annen relevant og pålitelig litteratur gjennom litteraturlistene. En slik fremgangsmåte beskriver Dalland (2021, s.151) som snøballmetoden. Han beskriver også strukturerte søk der forsker har forberedt ønskelige søk i ulike databaser. Jeg benyttet både Google Scholar, Oria og Idunn til søk etter snøballmetoden og som strukturerte søk.

I den tidlige fasen benyttet jeg søkeord som blant annet fengselsbetjent, språk, makt, ord, meningsdannelse, prison staff, prison officer, communication, word, power, language. Jeg bruket også flere kombinasjoner av ord som for eksempel språk and makt, prison staff or prison officers and language, language and power. Jeg merket meg særlig Rolv Mikkel Blakar (1973) sin bok «Språk er makt», Hilde Larsen Damsgaard sin bok «Den profesjonelle lærer»

(2010) og hennes undersøkelse om læreres språkbruk (2014), samt Greta M. Skau (2003) bok «Mellom makt og hjelp».

Etter hvert som arbeidet, og retningen ble mer tydelig benyttet jeg blant annet søkeordene som profesjonsblikk, fengsel, språk, blikk, opinion formation, language, meningsdannelse, holdninger. Jeg søkte også med disse ordene i ulike kombinasjoner. Søkeresultatene var mange, og det var alt fra artikler, bachelor- og masteroppgaver og bøker. Jeg bet meg særlig merke i arbeidene til Liv Finstad (2000) om politiblikket og Heidi Mork Lomell og Cecilie B. Neumann (2017) sin artikkel om «Profesjonsblikk som analytisk begrep». Disse, sammen med artikkelen til Pål Winnæss (2017) om profesjonsstudentblikk, og Thomas Ugelvik (2011) og Marthe M. Bang (2012) beskrivelse av det som de kaller fengselsbetjentblikket har dannet grunnlaget for min forståelse av blikkbegrepet.

Gjennom arbeidet med litteratursøk dannet det seg et bilde av hvilke litterære bidrag og forfattere som var hyppig brukt i forskningsartikler og lærebøker. Dette gav meg en trygghet for at litteraturen jeg hadde funnet frem til var god og gyldig. Jeg følte likevel at jeg ikke fant det fagstoffet og litteraturen som omhandlet spesifikk det jeg ønsket mer kunnskap om. Dette kan det være ulike grunner til: a) det finnes ikke litteratur som belyser akkurat det jeg søker etter, b) jeg har benyttet feil type søkeord i mine søk eller c) jeg har ikke vært presis nok i mine søk. Litteraturen jeg fant omhandlet i stor grad hvordan mennesker som blir satt merkelapp på og stigmatisert opplever dette og hvordan det påvirker deres identitet og oppfattelse av seg selv. Jeg ønsket å utforske hvordan menneskers bruk av språk påvirker vårt blikk og opplevelse av den andre ved å reflektere rundt hvordan fengselsbetjenter snakker om innsatte seg imellom kan påvirke hvordan de ser på og oppfatter den innsatte. Likevel mener jeg at litteraturen jeg har funnet og benyttet gir nyttige perspektiver for å diskutere min problemstilling.

Teori

Fengselsbetjenten og fengselskonteksten.

Fengselsbetjenten skal gjennomføre sitt arbeid i spenningsfeltet mellom å sikre samfunnets trygghet gjennom frihetsberøvelsen og legge til rette for rehabilitering (Nymo, 2021, s.56). Arbeidsoppgavene er mangfoldige og kan bestå av rutineoppgaver som å følge innsatte til ulike gjøremål, ha oversikt og kontroll over de innsatte på avdeling, iverksette kontrolltiltak og håndtere mennesker i livskrise. Deltakelse i aktiviteter sammen med innsatte og være en støttespiller i den enkeltes prosess med å forberede seg til livet etter soning er også en del av arbeidet. Fengselsbetjenten er som aktør innenfor kriminalomsorgen en del av statens maktapparat. Kriminalomsorgen er underlagt lover, stortingsmeldinger, strategier, visjon og verdier. I stortingsmelding nr. 39 viderefører politisk styring det humanistiske verdisynet som grunnlag for straffegjennomføring:

Mennesker er likeverdige, har egenverdi og er i stand til å forandre seg. Samtidig har den enkelte rett til å ta egne valg og er ansvarlig for de valg som tas. Den domfelte skal i straffegjennomføringen anses som en aktør i sitt eget liv (Meld.St. 39 (2020-2021), s. 5).

Fengselsbetjenten skal gjennomføre sitt arbeid i tråd med kriminalomsorgen sitt humanistiske menneskesyn (jamfør Meld. St. 39 (2020-2021))

Hammerlin (2015, s.136) skriver at det ikke er et humanistiske menneskesynet som har preget kriminalomsorgen, men en blanding av et teknokratisk og administrativt menneskesyn tilsatt noen humanistiske verdier. Et teknokratisk menneskesyn tar ikke friheten fra individet, men legger opp til at eksperter og fagfolk kan forholde seg til mennesket som et objekt som kan og bør forandres. Fengselsbetjenten er en sentral brikke i det forandringsarbeidet kriminalomsorgen er satt til å gjøre. Ugelvik (2011, s. 102) skriver at «når konkrete mennesker plasseres i denne velferdsstatlige straffe- og forbedringsmaskinen, blir fengselet et apparat som skiller ut en identifiserbar gruppe mennesker – *fangene* – og gjør dem håndterbare som et politisk problem i vid forstand av ordet». Dette endringsapparatet forstår den innsatte som et individ som ikke kan styre seg selv, som ikke er til å stole på og som trenger hjelp til å hjelpe og endre seg selv for å bli en samfunnsborger som lever et lovlydig liv (Ugelvik, 2011, s. 102). Fengselsbetjenten er som en viktig komponent i denne endringsmaskinen, som gjennom ulike programmer, intervensjoner og tiltak skal forandre den innsatte til en person det er trygt å slippe ut i samfunnet igjen. Når den innsatte gjøres til et

objekt på denne måten blir det den innsatte selv som er problemet og som settes under et kategorisk blikk, ikke handlingen vedkommende har gjort (Walderhaug, 2018, s. 319).

I fengselshverdagen er betjentens arbeid både rutine og regelstyrt men samtidig skjønnsbasert (Grønvold, 2018, s. 291). Selve ordet skjønn kommer fra det norrøne ordet skyn og viser til ting som omdømme, forstand, vurdering, dømmekraft og vett (Grimen & Molander, 2008, s.180). Når det utøves skjønn skal det bygge på profesjonenes vilje, være saklig og upartisk, det skal være objektivt. For å få det til kan ikke vurderingen være farget av den enkelte profesjonsutøvers preferanser eller mening (Heum 2014, s. 46). Forventningen og kravet til objektivitet i skjønnsutførelsen kan det tenkes at er vanskelig å oppfylle da skjønn utføres av mennesker som har egne preferanser, ønsker og atferdsmønstre og som er i relasjon til andre mennesker (Heum 2014, s. 48-49).

Blikket

«The question is not what you look at, but what you see.» (Henry David Thoreau, I Lomell og Naumann, 2017).

Hva fengselsbetjenten fanger opp med blikket og hørselen danner grunnlag for hvordan den innsatte oppfattes og de skjønnsvurderinger som gjøres. Under presenterer jeg først kort teori om hvordan mennesker oppfatter og bearbeider inntrykk, før jeg går over til å redegjøre for profesjonsblikk og blikk som begrep.

Persepsjon

Persepsjon er en dynamiske prosess der mennesker oppfatter, vurderer og opplever både oss selv, andre mennesker og omgivelsene våre. Gjennom dette skapes vår virkelighet ved å gjøre en seleksjon av hva vi gir oppmerksomhet og hva som overses. Hva som velges å gi oppmerksomhet og hvordan vi tolker og tillegger mening henger sammen med vår bakgrunn og den kunnskapen vi har tilegnet oss. (Einarsen, Martinsen & Skogstad, 2019, s. 62; Olsen et.al, 2018, s. 17-18; Ulleberg, 2018, s. 19,54; Bråten & Falkum 2022, s. 37).

Hva fengselsbetjenten velger å gi oppmerksomhet kan påvirkes av ulike faktorer. Psykolog Daniel Simons (i Kvalnes, 2006) har forsket på menneskers visuelle ressurser, på hva vi ser og ikke ser i gitte situasjoner. I strømmen av inntrykk som skal registreres, tolkes og kategoriseres vil det være elementer som ikke fester seg. Han har gjennomført vitenskapelige forsøk med mål om å vise denne begrensningen. I et av forsøkene til Simons filmer han to lag, et med hvite trøyer og et med sorte. Lagene kastet en ball i tilfeldig mønster innad i laget samtidig som de beveger seg rundt på en bane. Deretter viste han filmen til en tilskuergruppe og ber dem telle antall pasninger innad i det hvite laget. Det tilskuerne ikke ble informert om

var at det i løpet av klippet ville komme en person utkledd som en gorilla gående inn på banen, stoppe midt i bildet og slå seg på brystet før han fortsatte rolig videre ut av bildet. I etterkant presenterte hver deltaker hva de hadde observert. De fleste hadde vært opptatt med å telle og bare et fåtall kunne fortelle om den rare hendelsen med gorillaen. Simons viste i dette forsøket hvordan menneskers visuelle kapasitet er begrenset, og at mennesker ser det vi har oppmerksomheten rettet mot. Dermed kan vi gå glipp av ganske mye selv om det befinner seg rett foran oss (Kvalnes, 2006, s. 28-29).

Mennesker har noen verktøy til å hjelpe seg med å sortere inntrykk. Kategorisering er en mekanisme som plasserer objekter og hendelser i meningsfulle grupperinger, og er den mest grunnleggende prosessen for menneskelig tenkning og vurdering (Bråten & Falkum, 2022, s. 41). Generalisering foregår ved å dele inn i kategorier ut i fra noen kjente egenskaper som er blitt allmenn akseptert at går igjen hos noen mennesker eller grupper (Olsen & Skotte, 2018, s. 42). I kriminalomsorgen møter man ofte generaliseringer som kriminell, sosialklient eller rusavhengig.

En annen form for kategorisering er stereotyper der det er en «delt oppfatning av personlige egenskaper og atferd hos personer som er en del av en gruppe, der man undervurderer det enkelte individet» (Bråten & Falkum, 2022, s. 41-42). Logikken her er at individet forenkles inn i en kategori som gir oss mulighet til å se på en gruppes kjennetegn og overføre disse ned til det enkelte individ. Er du en del av gruppen, er du sannsynligvis slik som de andre (Bråten & Falkum, 2022, s. 42). I fengsel vil ofte innsatte som er dømt for samme type lovbrudd, som seksuallovbrudd, voldslovbrudd eller narkotikalovbrudd, deles inn i kategorier der stereotyper blir gjeldende for menneskene innenfor de ulike kategoriene.

Profesjonsblikk

Som vist over er det mange momenter som påvirker hva mennesker oppfatter ut i fra det de ser og hører. Noe gis oppmerksomhet og andre ting blir satt til side. Dette påvirker vår opplevelse av virkeligheten. Lomell og Neumann (2017, s. 279) spør seg hva slags blikk profesjonsutøvere anvender når de ser på verden, og hva som er med å forme og utvikle profesjonsblikkene. De skriver at profesjonsblikk som begrep i en sosiologisk sammenheng viser til «det som binder en profesjon sammen gjennom utøvernes likeartede skjønnsutøvelse» (Lomell & Neumann, 2017, s. 280) men påpeker at blikk samtidig kan sette fokus på profesjonsutøvernes utøvelse av individuelt skjønn. Finstad (2000, s.7) gjennomførte en studie av innholdet og formen på politiets operative arbeid ved å benytte begrepet politiblikket. Hun beskrev at politiblikket var hennes begrep for å «utforske politiets «briller», forståelser og

handlinger» (Finstad, 2000, s.7). Blikket til politiet retter seg mot mennesker, situasjoner og gjenstander og det observerer og kategoriserer det de ser. Finstad (2000, s. 62) beskriver at blikket har ulike fasetter, at det er «konsentrert og årvåkent», og kan være både et «inngrepene, kontrollerende blikk» eller et «beskyttende, hjelpsomt» blikk».

Lomell og Neumann (2017, s. 280) viser til at Finstad sitt blikkbegrep tar utgangspunkt i en antagelse om at profesjonsblikket formes gjennom utdanning, dannelsen av en felles kunnskapsbase og sosialisering til det yrke man skal praktisere. Fengselsbetjentutdanningen er i likhet med politibetjentutdanningen sammensatt av både teori- og praksisår, der den overnevnte sosialiseringen og dannelsen av kunnskapsbasen skjer. Pål Winnæss (2017) har sett på profesjonssosialiseringsprosessen politistudenter gjennomgår i løpet av sin utdanning, og på politistudentenes blikk på utdanningen, fagene, seg selv, politiet og politiarbeid (Lomell & Neumann 2017, s. 281; Winnæss 2017, s. 285). Winnæss (2017) skriver at de erfaringene politistudentene gjorde seg i praksis fikk forrang foran den teoretiske kunnskapen. Dette begrunnet han med at holdningen hos politistudentene var at erfaring gir faglighet ved at man lærer å bruke blikket og magesfølelsen og det intuitive for å gjøre skjønnsmessige vurderinger. Blikket formes og utvikles i praksisfeltet. Dette kommer også frem i Finstad (2000, s. 117) som beskriver at politiblikket er erfaringsbasert og bygger både på den enkelte politibetjents erfaringer og på politikollektivets samlede erfaringer. At erfaringsbaser kunnskap verdsettes høyest fremkommer også av politistudentenes tilbøyelighet til å favorisere de fagene som opplevdes praktisk nyttig inn i politihverdagen. De uttrykte videre at de hadde vansker med å se de samfunnsvitenskapelige fagenes relevans i den samme arbeidshverdagen (Winnæss, 2017, s. 286-287). Tilsvarende beskriver Nymo (2006) en slik tanke og holdning også blant fengselsaspiranter; «Vi har vært ute i praksis og der lærte vi å forholde oss til virkeligheten!» (Nymo 2006, s. 93).

Det er ikke gjennomført tilsvarende studier knyttet til fengselsbetjentblikket men både Ugelvik (2011) og Bang (2012) benytter begrepet. Ugelvik (2011, s. 84-85, 96) knytter fengselsbetjentblikket til det han beskriver som «kropper-uten-tillit – fangene, der betjentblikket er et profesjonelt blikk som retter fokuset sitt mot fire underkategorier av «kropper-uten-tillit»; feilplasserte kropper, voldelige kropper, smittefarlige kropper og hemmelighetsfulle kropper. Blikket er rettet inn mot å avdekke avvik og å avsløre farer i hverdagen, men i motsetning til politiblikket som venter forventningsfullt på det som aller helst ikke skal skje er betjentblikkets mål heller å avverge at noe skjer i det hele tatt.

Ugelvik (2011) sine observasjoner er gjort i en avdeling med høyt sikkerhetsnivå. Det kan tenkes at dette har innvirkning på hvordan fengselsbetjentblikket prioriterer og at det ved en avdeling med lavere sikkerhetsnivå vil prioriteres annerledes. I hans observasjoner er den daglige kontrollen over de innsattes kropper gjennom å hele tiden ha oversikt over hvor den enkelte kropp til enhver tid befinner seg sentral. I en avdeling med lavere sikkerhet vil den daglige forflytningen av kropper-uten-tillit være underlagt mye mindre kontroll og dermed også mindre prioritert. De innsatte på lavere sikkerhetsnivå beveger seg relativt fritt på avdelingens område. Dette betyr ikke at fengselsbetjentblikket ikke er årvåkent i forhold til hvor de ulike kroppene befinner seg, men det er ikke behov for en absolutt kontroll over dette, slik det er på høyere sikkerhetsnivå. På lavere sikkerhetsnivå vil fengselsbetjentblikket i større grad rettes mot det Ugelvik (2011) kaller voldelige kropper og hemmelighetsfulle kropper. Men dersom en kropp-uten-tillit befinner seg på et uvant sted på et uvanlig tidspunkt aktiveres det mistenksomme blikket og en økt årvåkenhet rettes mot den feilplasserte kroppen.

Bang (2012, s. 96) viser på sin side til at fengselsbetjenten skal ivareta Kriminalomsorgens dualistiske formål, straff og rehabilitering, og at fengselsbetjentblikket i likhet med politiblikket kan være både kontrollerende og hjelpsomt. Hun påpeker at fengselsbetjentblikket uansett vil ha en annen karakter da fengselsbetjentene ofte blir kjent med de innsatte over lengre tid, og dermed får en bredere kjennskap, og en annen relasjon til personen blikket er rettet mot.

Fengselsbetjenten møter menneskene de skal ha blikket sitt rettet mot under de spesielle forholdene i fengselskonteksten. Hvordan fengselsbetjenten møter og forholder seg til den innsatte kan tenkes å ha innvirkning på hvordan de forstår dette mennesket og deres situasjon. Walderhaug (2018, s. 322) skriver at blikket kan ha ulike optikker «(klientblikk, pasientblikk, disiplineringblikk)», og hvilken optikk fengselsbetjenten benytter når han bruker blikket får betydning for hvordan den innsatte tolkes. Fengsel konteksten setter den innsatte under et vurderende blikk, og som vist til tidligere blir den innsatte et objekt i den velferdsstatlige straffe- og forbedringsmaskinen (jamfør Ugelvik 2011). Skjerveheim (1996, s. 75) skriver at den objektivering som blir gjort når vi vurderer mennesker er problematisk. Han mener at under et slikt vurderende og objektiverende blikk får mennesker en unaturlig adferd og fremtoning. Denne unaturlige fremtoningen blir oppfattet av de som vurderer som en forsvarsholdning mennesket som vurderes inntar for å beskytte sitt eget ego, når det egentlig er en naturlig reaksjon på å bli satt under et vurderende blikk. Videre sier Skjerveheim at den adferden som tolkes som en forsvarsholdning kommer av at den objektiverende innstillingen

er en angrepsholdning. Når en objektiverer noen går en til angrep på den personens frihet, og gjør den andre til et faktum, en ting i sin egen verden. På den måten, skriver Skjervheim, får man et herredømme over den andre.

Makt

Begrepet makt blir ofte forbundet med noe negativt, og er gjerne satt sammen med andre ord som forsterker den negative assosiasjonen; maktmisbruk, maktkamp og maktsky. Men alle de negative assosiasjonene vi får refererer stort sett til en form for anvendelse og fordeling av makt, og ikke makt som fenomen generelt (Skau 2003, s. 44).

Det er ulike teorier rundt begrepet makt og selv om det finnes negative assosiasjoner til begrepet er det ikke slik at makt er ensbetydende negativt. Makt er et mangetydig begrep og spenner fra makt en person har gjennom bruk av fysisk tvang til makt noen får gjennom tillit. Dette spennet kom til syne i den andre norske maktutredningen som pågikk fra 1998-2003. Her ble en forståelse av makt presentert som «evne til å gjøre en forskjell, nå et mål, skape en virkning, enten direkte i beslutnings- og tvangssituasjoner eller indirekte gjennom symboler, institusjoner og sosiale strukturer» (Østerud, Engelstad & Selle, i Olsen, 2018, s. 109).

Damsgaard (2010, 2014) beskriver at makt kan, på den ene siden, brukes for å holde nede, ha grep og kontroll. Dette kan betegnes som å ha makt over, eller som å ha herredømme over noen. Dette er en negativ form for makt, og kan ha mange ansikt og komme frem i ulike relasjoner. Den trenger ikke være påført med hensikt, men kan også være et resultat av at man ønsker å påtvinge andre sin vilje eller bruke sin egen posisjon bevisst for å gjøre andre små (Damsgaard, 2010, s. 55-57).

På den andre siden kan makt være positiv. Dersom makten brukes for å fremme de positive mulighetene, til å se på den andre med et positivt blikk, bruke positivt språk i omtale og gi støtte og hjelp kan man finne ressurser hos den andre. På denne måten fungerer makten som en mulighetsmakt, en makt til å bidra positivt i den andres virkelighet og som kan skape et klima der positiv vekst er mulig (Damsgaard 2010, s. 58).

Språk

«Kampen om ord handler i høyeste grad om retten til å definere. Det er en kamp om å ha retten til dominans over virkelighetsbeskrivelsen – erobre andres virkelighet – og derigjennom befeste herredømmet over andre mennesker» (Qureshi, i Skau 2003, s. 62).

Mennesker har et språk, i motsetning til dyr, som gjør at vi kan formidle oss selv, vår virkelighet, og samhandle med andre. Kommunikasjon er mer enn bare det talte og skriftlige

ordet, men gjennom språket oppfatter mennesket verden rundt seg, og opprettholder og former vår sosial virkelighet. Språket kan derfor bare kartlegges i relasjon til den sosiale virkeligheten det er en del av, og har evnen til å både passivisere og aktivere oss (Skjervheim 1996 s. 71; Olsen 2018, s. 122; Rommetveit 1972/1992, s. 153). Hos mennesker har språket ikke bare til funksjon å formidle et budskap, det har også en tankemessig funksjon, en mulighet til å forme tanke og handling (Vygotskij 2008; Askland og Sataøen, 2019, s. 190-194).

Blakar (1973, s. 19-22) presenterer flere forklaringer på hvordan språk kan representere makt. I all språklig kommunikasjon har man en avsender og mottaker av et budskap. Avsender har en tanke og et meningsinnhold han ønsker å formidle gjennom språk, men denne tanken og meningsinnholdet kan uttrykkes på flere ulike måter. Slår vi opp i en synonymordbok vil det være mange ord som kan beskrive den samme meningen, men med nyanser. Her ligger det et maktspekt, i det valget avsender tar når det gjelder å velge hvordan meningsinnholdet skal uttrykkes. Valg av ord og uttrykk avspeiler ulike perspektiv og interesser hos språkbruker. I tillegg til valg av ord og uttrykk spiller trykk, tonefall og pauser inn på hvordan mottaker vil oppleve og tolke budskapet. Utsagnet «nå er han sjuk att» (Blakar, 1973, s. 50) får ulik betydning ut i fra om det formidles med omsorg eller ironi. Mottaker på sin side må avkode det språklige innholdet, og må benytte tidligere erfaringer, kunnskap og kontekst for å skape mening. I avkodingsprosessen kan mottaker legge noe annet i budskapet enn det avsender intenderte (Blakar, 1973, s. 19-22).

Videre viser Blakar (1973) til Ragnar Rommetveit (1972) sine undersøkelser når det gjelder kompleksiteten i det enkelte språkelement, ved at det i mennesker utløses minst tre delprosesser og opplevelseskomponenter når vi hører et ord. Det første handler om selve referansen til ordet – det ordet står for. Ordet ball kan for eksempel utløse to ulike referanser; et ting vi kan sparke og et sted vi danser. Det andre viser til at ord vekke en assosiativ komponent. Ordet hytte vil i mange vekke forestillingene om fjell, fjellturer, snø, peiskos og familie. Disse tingene har ingenting med selve ordet hytte å gjøre, men inngår i en assosiativ sfære som dette ordet aktiverer. Videre har hvert ord en emosjonell komponent, og kan gi oss både positive og negative emosjoner. I det daglige språket er disse tre komponentene aktive sammen og påvirker hverandre gjensidig og skaper en totalopplevelse av et budskap. Blakar (1973, s. 22-25) poengterer at det enkelte språkelementet kan beskrives som et fintfølt og komplisert instrument som språkbruker spiller på når han bruker språket, og hvordan han spiller vil vekke ulike opplevelser og oppfatninger hos mottaker.

Fengselsbetjenten er nær de menneskene organisasjonen, altså fengselet, skal ivareta og forholde seg til. Bruk av skjønn er viktig i arbeidet og Evensen (2019, s. 68) poengterer at bevissthet rundt egne holdninger og verdier er svært viktig da de legger grunnlaget for skjønnsbaserte avgjørelser. Hun gjennomførte intervjuer med aspiranter og erfarne fengselsbetjenter om blant annet språk og holdninger, da knyttet til utenlandske innsatte. I hennes studie var det et gjennomgående funn at de ansatte hadde høy grad av bevissthet og refleksjon rundt holdninger når dette var et tema, men at fengselsbetjenter brukte en del ord og begreper som var både nedverdiggende, politisk ukorrekt og som uttrykte negative holdninger overfor innsatte med utenlandsk statsborgerskap. Evensen (2019, s. 45, 76-77) poengterte i sin undersøkelse at hun ikke hadde belegg for å konkludere med at betjentene hadde dårlige holdninger og fremla en mulig forklaring på valget av benevnelser som eventuelt manglende kunnskap eller mangel på ord. Hun poengterte også at det var forskjell i språket de erfarne tjenestefolkene benyttet og det språket aspirantene benyttet, der aspirantene hadde et mye mer korrekt språk og var mindre i tvil om hva som var innenfor og ikke å si.

Funnene til Evensen (2019) kan ligne på funnen til Damsgaard (2014) som fant at lærere har høy bevissthet knyttet til språkets betydning for yrkesutøvelsen. Lærerne så på språk som et virkemiddel for å fremme muligheter ved å benytte språket til å fremheve de positive egenskapene til elevene. Lærerne poengterte også at det motsatte, negativ omtale av elevene, kunne få negative konsekvenser; «Det å snakke negativt, det blir negativt, det du sår, høster du» (Damsgaard, 2014, s. 10). Men som i undersøkelsen til Evensen (2019) fant også Damsgaard (2014) at det var kontrast mellom hvordan lærerne beskrev at omtalen av elevene burde være og hvordan den faktisk var. Damsgaard (2014) fant at det i hovedsak var to forhold som påvirket språket til lærerne; hvor de befant seg, der det var forskjell på steder utenforstående kunne høre hva som ble sagt og på lukkede rom, og om det var behov for å ventilere, altså få ut frustrasjon.

Damsgaard (2010, s. 59-60) presenterer en maktmatrise bestående av ulike former språkmakt en kan ha når en står i et asymmetrisk forhold til hverandre, som fengselsbetjent og innsatt gjør. Det kan være definisjons- og stemplingsmakt, språk og forklaringsmakt, sanksjons- og vurderingsmakt, generaliserings- og overføringsmakt, kompetanse- og kunnskapsmakt eller uttrykksformens makt.

Jeg ønsker å se nærmere på språk- og forklaringsmakt, definisjons- og stemplingsmakt og generaliserings- og overføringsmakt og hvordan disse ulike språkmaktene forholder seg til fengselsbetjentrollen.

Diskusjon

Fengselsbetjenter har, i likhet med andre yrkesgrupper som jobber med mennesker, en makt i form av sin posisjon, rolle og formell utdanning (Damsgaard, 2010, s. 58). Neumann (2014, s. 333) skriver at den profesjonelle hjelper/klient-relasjonen er fundamentalt maktskjev fordi den som hjelper/kontrollere nettopp er der for å gjennomføre sine oppgaver knyttet til hjelp, støtte, å korrigere eller kontrollere. Videre fremhever hun at sett fra et profesjonelt yrkesetos er det den profesjonelle som vil ha ansvaret for at relasjonen mellom hjelper og klient utvikler seg til å bli en best mulig relasjon. Fengselsbetjenten står i en slik relasjon til de innsatte og på den måten har de ansvaret på sine skuldre for å utøve sine arbeidsoppgaver på en profesjonell måte som sikrer at relasjonen mellom dem og de innsatte er slik at målene med å rehabilitere innsatte til å leve kriminalitetsfrie liv kan nås. Dette fordrer at fengselsbetjenten er bevisst på egen yrkesutøvelse, og på hvordan språk kan brukes både som mulighetsmakt eller som herredømmemakt. Jeg starter derfor med å se på Damsgaard (2010) sin maktmatrise og bruker denne som utgangspunkt for å se nærmere på de former for språkmakt fengselsbetjenter har gjennom sin posisjon. Videre i diskusjonen reflekterer jeg rundt og utforske hvordan språket representerer maktbruk og hvordan språket kan få betydning for hva fengselsbetjentblikket ser.

Herredømmemakt eller mulighetsmakt

Fengselsbetjenter har det som kalles språk- og forklaringsmakt. Som mulighetsmakt vil dette komme til syne i bevissthet rundt språkets mulighet til å påvirke tanke og handling. Her benyttes språket som et redskap for å skaffe seg et nyansert bilde av ulike sammenhenger og mulige årsaker i møte med noe som synes vanskelig å forstå. På den måten kan språket fengselsbetjenten benytter være et hjelpemiddel til problemløsning og samhandling. Som makt over, herredømmemakt, kan språket bli «våpen i samtaler preget av forhør, redskap i kampen om å ha rett og middel i et ensidig bilde av forklaring av årsaksforhold» (Damsgaard 2010, s. 59; Damsgaard 2014, s. 9).

Fengselsbetjenter har en definisjons- og stemplingsmakt som på den ene siden brukt som mulighetsmakt kan innebære å trekke frem positive egenskaper ved innsatte, vektlegge deres ressurser og åpne for deres opplevelse av sin egen virkelighet. Brukt som mulighetsmakt lar en være å benytte negativ stempling (Damsgaard 2010 s. 59). På den andre siden kan denne maktformen, dersom den benyttes som herredømmemakt, føre til at negative egenskapsforklaringer sementeres og blir en allmenn oppfatning. Individet kan da oppleve å bli stemplet og stigmatisert. Opprinnelig viste begrepet stempling til tidligere praksis med å

brenne eller skjære inn merker på kroppene til mennesker man skulle unngå. I dag gjøres dette ved hjelp av språket der man fester merkelapper ved individet og setter dem i bås (Damsgaard 2010, s. 59; Damsgaard 2014, s.9).

Fengselsbetjenten har også en generaliserings- og overføringsmakt. På den ene siden, brukt som herredømmemakt, overføres gjerne negative erfaringer fra en situasjon til en annen, og gjennom dette settes søkelyset på negative egenskaper eller kjennetegnene. Innsatte med en adferd som oppleves krevende opparbeider seg gjerne et rykte som går foren dem, og ved å videreformidle private synsinger om negative kjennetegn ved en person til andre som også skal forholde seg til vedkommende kan vi påvirke hvordan de ser på personen. Innsatte blir ofte delt inn i kategorier etter domsgrunnlag, som seksuallovbrudd, voldslovbrudd eller narkotikalovbrudd. Ved å tillegge menneskene innenfor den samme lovbruddskategorien noen felles egenskaper og la stereotypiene råde brukes generaliseringsmakten som herredømmemakt. På den andre siden, dersom denne maktformen brukes som mulighetsmakt, kan oppmerksomheten rettes mot det som fungerer, det individet får til eller jobber for å mester. Positive erfaringer kan videreformidles og settes ord på ovenfor andre. Da bidrar språket til at det foregår en generalisering som er mulighetsorientert (Damsgaard 2010, s. 60; Damsgaard, 2014, s. 9).

Språket som makt

Både Damsgaard (2014) og Evensen (2019) fant i sine studier at ansatte, henholdsvis lærere og fengselsbetjenter, hadde en klar mening om at hvordan de snakket om sine klienter hadde betydning. De utviste høy grad av bevissthet rundt sammenhengen mellom språk, tanke og handling og holdninger når dette ble tematisert, men i begge undersøkelsene kom det frem en kontrast mellom hvordan gruppene mente omtalene av elevene og de innsatte burde være og hvordan den faktisk var. Dette samsvarer i stor grad med egne erfaringer. Når det diskuteres hvordan omtale av innsatte kan påvirke holdninger, eller det diskuteres hva som er greit å si eller ikke, opplever jeg at de aller fleste fengselsbetjenter har et engasjement og sterk mening om at dette er viktig tema, og at det er et ønske om å bruke sin språkmakt på en god måte. I arbeidshverdag kan det virke som dette faller i bakgrunnen og negative benevnelser og omtale av innsatte forekommer i møter, enkeltsamtaler og i journaler. Når jeg tenker på de siste ukene på arbeid dukker det flere eksempler opp. Et fra da listen av innkalte mennesker til soning ble gjennomgått. Ved ett navn kommenterte kollegaen min at «nei uff, får ikke håpe XX kommer. Det er bare trøbbel med han når han er her, han er en drittsekk». Et annet eksempel var når jeg skulle gjennomføre en gruppefremstilling og manglet en innsatt. Jeg

gikk i vekten og spurte fengselsbetjenten som var vaktansvarlig om han visste hvor den navngitte innsatt var. Fengselsbetjenten ble litt i stuss over hvem jeg mente og lurte på om han jeg spurte etter var «han slasken som aldri holder kjeft».

Det er mange flere situasjoner og dialoger knyttet til innsattes person og situasjon som dukker opp i tankene når jeg tenker på hvordan fengselsbetjenter omtaler innsatte. Jeg velger allikevel å se nærmere på en kort kommentarutveksling som Thomas Ugelvik (2011, s 88) viser til mellom to betjenter, om en innsatt på avdeling, for å utforske språk som makt. Betjenten som har snakket med den innsatte rapporterer tilbake til sin kollega at den innsatte var «plutselig så hyggelig og høflig», hvorpå den andre betjenten responderer med å si «Hva? Han har jo vært et skikkelig gnagsår», og konkluderer med at «vi får følge nøye med». Selv om det vektlegges en positiv endring i adferd oppleves dette mistenkelig og får betjentene til å skjerpe blikket sitt overfor denne innsatte.

Blakar (1973, s. 19-22, 43) påpeker at de ord som benyttes når man formidler sitt budskap avspeiler de perspektiv, interesser og holdninger man har. Budskapet til fengselsbetjenten som hadde snakket med den innsatte fremsto i utgangspunktet positivt, ved at det hadde positive beskrivelser av den innsatte, han var høflig og hyggelig. I forhold til Damsgaards (2010) maktmatrise vi dette falle inn under definisjons makt og overføringsmakt brukt som mulighetsmakt da fengselsbetjenten både fremhever positive egenskaper ved den innsatte og han videreformidler disse til sin kollega. I dette tilfellet valgte fengselsbetjenten som var avsender av budskapet å bruke ordet plutselig i sammenheng med beskrivelsen av den innsatte som høflig og hyggelig. Hvordan påvirkes så budskapet og mottakers tolkning av budskapet ved at ordet plutselig benyttes i beskrivelsen? Selve ordet viser til noe som skjer brått og at det er uventet. Det er dermed rimelig å tenke at betjenten hadde et perspektiv og en interesse for å formidle at han opplevde den innsattes fremtoning som hyggelig og høflig som uventet, noe han ikke var vant med. Dette kan bety at betjentens tidligere erfaring og kunnskap knyttet til den innsatte kan ha gitt han en holdning, en bestemt innstilling og mening at den innsatte ikke pleier å ha en hyggelig og høflig fremtoning. Ved å benytte ordet plutselig formidles dette til den andre betjenten. Da benytter fengselsbetjenten seg av sin overføringsmakt som herredømmemakt ved at han former budskapet sitt slik at mottaker kan oppfatte at dette ikke var en vanlig adferd av denne innsatte, å være høflig og hyggelig.

Blakar (1973, s 19-22) beskriver dessuten at mottaker besitter en makt når det gjelder hvordan han eller hun fortolker budskapet og dermed hva som tillegges vekt. I eksempelet over valgte sender av budskapet ordet plutselig, men mottaker skal tolke budskapet. Rommetveit

(1972/1992) påpekte i sine undersøkelser at ord har en assosiativ og emosjonell opplevelseskomponent. Ordet plutselig kan både gi positive og negative assosiasjoner og emosjoner da det at noe hender uventet og brått kan være begge deler alt etter hva det er som skjer. I et fengsel er ting som skjer brått og uventet derimot fort assosiert med negative hendelser, og det kan gjøre at den assosiative og emosjonelle opplevelseskomponenten blir negativ; mottaker blir bekymret, redd, urolig, på vakt og så videre.

Mottaker av budskapet responderte i dette tilfelle med overraskelse, han støttet kollegaens vurdering om at dette var uventet. I prosesseringen gjennom mottakers tidligere erfaring plasseres den innsatte deretter i en kategori – gnagsår. Ugelvik (2011, s. 88) bemerket at begrepet gnagsår var en hyppig benyttet betegnelse på innsatte. Dette kan tyde på at det var et godt innarbeidet uttrykk blant de ansatte der han gjorde undersøkelsene sine. Det kan være grunn til å anta at de ansatte har tillagt dette begrepet ett innhold som beskriver noen egenskaper hos de innsatte de betegner som gnagsår. På den måten får ansatte som har kjennskap til innholdet i begrepet gnagsår informasjon om personene begrepet festes til. Dette kan forklares ved det som Bråten og Falkum (2022) beskriver som kognitive verktøy mennesker benytter for å få oversikt, vi kategoriserer. Gjennom denne benevnelsen signaliserer betjenten en holdning ovenfor den innsatte. Ordet gnagsår bringer assosiasjoner til noe plagsom og vondt, og setter i gang negative emosjonelle responser (jamfør Rommetveit, 1972, i Blakar, 1973). På den måten bruker fengselsbetjenten sin språkmakt som en herredømmemakt ved å overføre tidligere negative erfaringer og sette en negativ merkelapp på den innsatte og utviser en manglende språkbevissthet i forhold til egen bruk av språkmakt. Fengselsbetjenten gjør den innsatte til et objekt i sin verden (jamfør Skjervheim, 1996).

Damsgaard (2010, 2014) påpeker at ved å sette slike merkelapper på mennesker, og når dette ikke får motstand, kan det føre til at oppfatningen sementeres og blir en allmenngyldig oppfatning. Det står ingenting videre i Ugelvik (2011, s.88) sin beskrivelse av situasjonen om stempelingen av den innsatte som gnagsår ble stående eller motsagt, men ved at benevnelsen gnagsår virket som ett innarbeidet begrep i ansattgruppen kan man anta at det ikke ble motsagt eller korrigert. Dette kan forklares med det Damsgaard (2010, s. 73) påpeker om at mennesker som er vitne til at det benyttes herredømmemakt kan være redd for at de selv skal bli rammet av det samme dersom de gir beskjed om det de opplever som problematisk. I tillegg er fengselsbetjenten, som lærere, er en del av en rådende kultur på arbeidsplassen. Om kulturen aksepterer nedsettende og negativt språkbruk og det heller ikke legges til rette for at

det snakkes om språkbevissthet og språkmakt kan det være vanskelig å korrigere eller gi tilbakemelding på slik språkbruk.

Eksempelene vist til ovenfor har vært knyttet til det muntlige språket. I kriminalomsorgen skal kontakt med innsatte, hendelser og generell informasjon rundt en innsatt dokumenteres i fagsystemet KOMIS. I tillegg skal alle vedtak og annen skriftlig dokumentasjon kriminalomsorgen får angående innsatte lagres i arkiv- og saksbehandlingssystemet DocuLive. Dokumentene og journalnotatene som lagres i disse systemene danner grunnlaget for hvordan fengselet som organisasjon forstår den innsatte, og de danner grunnlag for saksbehandling. Disse dokumentene og journalnotatene følger den innsatte gjennom deres tid under kriminalomsorgens ansvar. Engebretsen (2007, s. 80-82) refererer til Mikhail Bakhtin sin bruk av «person» og «portrett» i hvordan en skriver kan innta ulike holdninger til den han skriver om. Når en leser journalnotater er vi prisgitt skrivers beskrivelse av den omtalte. En skriver som fremstiller sin karakter, den omtalte, som person synliggjør vedkommende sin identitet gjennom ord og handlinger og ikke gjennom ytre beskrivelser. På denne måten blir den omtalte ikke gjort til gjenstand for skrivers definisjoner, og fremstår som dermed som subjekter (Engebretsen, 2007, s. 80-82). Her bruker altså skriver sin språkmakt som en mulighetsmakt. I motsatt tilfelle fremstiller en skriver den som omtales som portrett, som den som leser blir kjent med ikke bare gjennom språk og handling men gjennom skrivers definisjoner av den omtalte. Den omtalte blir dermed et passivt objekt som er vurdert og definert av skriveren (Engebretsen, 2007, s. 80-82). På den måten har skriver gjort den omtalte til en ting i sin verden og ved det skaffet seg herredømme over han (jamfør Skjervheim, 1996). I kriminalomsorgen vil det være mange ulike mennesker som skriver i journalnotatene og dokumentene som omhandler innsatte. Den enkeltes egenart i måte å skrive på, hvilke ord som benyttes og hvordan setninger bygges opp, vil være med å forme leserens forståelse av den innsatte. Det er heller ikke alt som noteres, og erfaringsmessig er fengselsbetjenter mye flinkere til å notere negativ eller nøytral informasjon enn positiv informasjon. Ved å unnlate å notere positive erfaringer og ressurser hos innsatte får herredømmemakten overtaket. Dette kan henge sammen med at sikkerhetsdiskursen er den som får størst oppmerksomhet, og at fengselsbetjentblikket er et blikk på vakt for farer og avvik i hverdagen. På denne måten former de mange forfatteren den innsattes historie i hans reise gjennom kriminalomsorgen.

Språkets betydning for fengselsbetjentblikket

Det hender fortsatt at jeg tenker på den innsatte som fikk merkelappen rennestensnarkoman, og på hvordan dette ordet dukker opp hver gang jeg tenker på han. Det irriterer meg litt, at jeg ikke klarer å tenke på den unge mannen uten at denne benevnelsen, merkelappen, også dukker opp i tankene. Benevnelsen påvirket mitt blikk på mannen, hvordan jeg fortolket informasjonen jeg fikk angående han og hans situasjon. Jeg tror ikke bruken av benevnelsen førte til at jeg behandlet han på noen annen måte enn jeg ville gjort uten at dette ordet ble brukt i beskrivelsen, men kan jeg egentlig være sikker på det? Er det i det hele tatt mulig å ikke behandle annerledes når vi har sett at språk er makt, og språk former tanke og handling? I dette avsnittet ønsker jeg se på om måten fengselsbetjenter omtaler innsatte får betydning for hvordan de bruker blikket og hva de ser.

Fengselsbetjentene har gjennomført den samme profesjonsutdanningen, altså fengselsbetjentutdanningen. I Norge kan man bare utdanne seg til fengselsbetjent ved en institusjon. Dette gjør at alle fengselsbetjenter har samme utdanningsbakgrunn. Det har selvfølgelig skjedd store endringer i den faglige kunnskapen i løpet av årene utdanningen har vært og dette kan gjøre at det er kunnskapsforskjeller i en betjentgruppe, alt etter når man var ferdig utdannet. Dette kan også ha påvirket utviklingen av fengselsbetjentblikket hos den enkelte betjent. Finstad (2000), Lomell og Neumann (2017), og Winnæss (2017) påpeker at det utvikles profesjonsblikk gjennom utdanningen der det dannes en felles kunnskapsbase og oppstår en sosialiseringssprosess inn i yrket. Det er viktig å understreke at selv om profesjonsblikket utvikles gjennom felles utdanning og praksis vil enkelt personer alltid komme med sine forkunnskaper og har dermed et blikk med seg inn i utdanningen. Dette blikket vil være med å fortolke den teoretiske kunnskapen og de praksiserfaringene den enkelte gjør seg. Den teoretiske kunnskapsbasen vil for fengselsbetjentene være ganske lik, allikevel kan den enkelte fengselsbetjent sin fengselsbetjentblikk utvikles forskjellig. Dette kan ha sammenheng med meningene som betjenter fremhevet i Nymo (2006) argumenterer for, at aspiranter hevder at den kunnskapen de tilegnet seg gjennom praksis er mer verdifull enn den teoretiske kunnskapen de fikk på skolen. Fengselsaspiranter gjennomfører praksis i mange ulike enheter. Kunnskapen som formidles i praksisperioden og kulturen og holdningene ovenfor innsatte vil være med å påvirke hvordan den enkeltes fengselsbetjentblikk utvikles. Undersøkelsene til Finstad (2000) og Winnæss (2017) viste at også polititjenestemenn og studenter opplevde den praksisnære kunnskapen, de felles opplevelsene under praksis og historiene om opplevde situasjoner og hendelser som de

viktigste ingrediensene til å utvikle det gode og intuitive politiblikket. Derfor kan det være rimelig å tenke at hvordan språket benyttes når fengselsaspiranter er ute i praksis vil være med å påvirke utviklingen av deres fengselsbetjentblikk. Samtidig vil den rådene diskursen innenfor kriminalomsorgen og utdanningen til fengselsbetjentyrke være med å danne grunnlaget for det den likeartede skjønnsutøvelsen som binder fengselsbetjenter sammen. Fengselsbetjentblikket trenes til å rette blikket mot mennesker som av samfunnet er kategorisert som avvikere, og som innenfor fengselskonteksten blir til kropper-uten-tillit (jamfør Ugelvik, 2011). Imidlertid viste Evensen (2019) at det var en forskjell i hvordan aspirantene benyttet språket sitt i forhold til de eldre fengselsbetjentene. Dette kan ha sammenheng med at utdanningen og hvordan diskursen innenfor kriminalomsorgen og innenfor utdanningen har vært i endring over mange år. I tillegg har samfunnet endret seg og unge mennesker i dag har en annen språkbevissthet enn et den godt voksne befolkningen har. Det kan derfor være rimelig å tenke at fengselsbetjentblikket dannes på grunnlag av en større bevissthet om at språk er makt.

Uansett om de unge som begynner å jobbe i kriminalomsorgen i dag kanskje utvikler sitt fengselsbetjentblikk på et annet grunnlag og på andre premisser enn eldre fengselsbetjenter er det fortsatt slik at innsatte går gjennom porten til fengselet og dermed mister mange av de rollene de har utenfor murene. De objektiveres, og som Ugelvik (2011, s 83-85) beskriver det, de blir til kropper-uten-tillit – og fengselsbetjentene bruker blikket som verktøy for å skaffe oversikt og innhente nødvendig informasjon for å ivareta hensynet til ro, orden og sikkerhet i fengslene (jamfør strgf. §§ 2 og 3, i Storvik, 2022, s. 366). En vanlig situasjon er at det på et overlappingsmøte gis informasjon fra ett vaktlag til neste vaktlag eller fra førstebetjent til fengselsbetjentene. Dette kan være informasjon som går på rent praktiske ting, som planleggingen av dagen og uken, arbeidsoppgaver som må gjøres i løpet av vekten, men også informasjon knyttet til enkeltinnsatte. Observasjoner gjort av ansatte og informasjon fengselsbetjentene har fått av enten samarbeidspartnere eller andre innsatte gis i muntlig form enten for ren informasjon om en slags status eller for at konkrete arbeidsoppgaver skal gjennomføres knyttet til den aktuelle innsatte. Hvordan det språklige budskapet formidles vil virke inn på hvordan det oppfattes av mottakerne (jamfør Blakar, 1973). En relativ vanlig arbeidsoppgave er å gjennomføre en nyinnsettelse eller ta imot en innsatt som overføres fra en annen enhet. På morgenmøte gir førstebetjent informasjon om den personen som skal komme til enheten, hvem han er, hva han skal gjennomføre soning for og historikk. Det er heller ikke uvanlig at ansatte i fengselet har kjennskap til personen som kommer fra tidligere opphold. I

informasjonssituasjonen besitter førstebetjenten mye makt som enten kan benyttes som mulighetsmakt eller herredømmemakt. Det følgende eksempelet er konstruert, men inspirert av virkelige hendelser.

I dag får vi overført en innsatt XX fra enhet XX. Han soner en lengre dom for narkotikasmugling og han har tilknytning til et gjeng miljø. Han er en luring og det har høy prioritet å følge nøye med på alle hans bevegelser, alle kontakter han knytter i fengselet og kontakter han har på utsiden av fengselet. Vi må ikke være naive og la oss lure av hans gutteaktige sjarm. Dette er et spill for å manipulere oss og systemet. Han har også hatt noen hendelser med truende adferd både mot medinnsatte og ansatte og jeg tror dette handler om å opprettholde status i gjengmiljøet. Vi husker alle når innsatt, XY, som også hadde tilknytning til en gjeng var her og hvor masete og vanskelig han var. Det vil være ekstra viktig å journalføre mistenksom adferd og alle negative hendelser rundt vedkommende.

Allerede før den innsatte er ankommet enheten er han plassert i noen kategorier og definert som en manipulerende luring som er ute etter å utnytte naive ansatte og systemet og som grunnet sin tilknytning (hva enn den må være) til et gjengmiljø mest sannsynlig vil være vanskelig, masete og også en mulig farlig person da det har vært tilfeller med truende adferd. Førstebetjent har gjennom sitt valg av ord vist sitt perspektiv og sine interesser, og bruker her sin definisjon- og stemlingsmakt og generaliserings- og overføringsmakt som herredømmemakt og redusere den innsatt til et objekt, en kropp-uten-tillit som må følges ekstra godt med på. Fengselsbetjentene og førstebetjentene er profesjonsutøvere som innehar mye makt, både formell makt gjennom at de gjennomføre samfunnets straffereaksjon, men som vist over innehar de også mye makt knyttet til språk og til mulighet til å definere den innsatte. Vygotskij (2008) mener at det er stor sammenheng mellom språk, tanke og handling. Ved et slikt standpunkt påpeker Damsgaard (2010, 72-73) at profesjonsutøvere må være ekstra bevisst på hvordan språket brukes. Hun skriver videre at det er vanlig å havne i fellen å beskrive gjennom karakteristikker hva mennesker er, heller enn å beskrive så objektivt som mulig hva mennesker gjør. Om språket brukes for å gi karakteristikker, slik som i eksempelet over, på hva mennesker er kan dette være med å forme tankene, som kan gi en snever situasjonsforståelse, og deretter påvirke handling. Da kan man, ifølge Damsgaard, 2010, s.72-73) havne i en situasjon der endringer i individet kan virke uoppnåelige da det er egenskaper ved individet som er årsak til det opplevde problemet heller enn at det er egenskaper ved situasjonen som gjør at det er et problem.

I eksperimentet til Simons (i Kvalnes, 2006) ble det vist at menneskers visuelle kapasitet er begrenset, og at når vi fokuserer på noe kan vi fort overse noe annet som er rett foran oss. Deltakerne i eksperimentet fikk spesifikk beskjed om hva de skulle observere. I eksempelet over får fengselsbetjentene også beskjed om hva de skal observere, og i tillegg beskjed om at ansatte ikke må være naive og la seg lure. Den innsatte er definert som slu, manipulerende og farlig. På den måten kan det tenkes at blikket får en fast retning og en optikk (jamfør Walderhaug, 2018). Spørsmålet blir da; vil dette kunne føre til at vi tolker all adferd som kunstig og et forsøk på å lure oss ansatte? Og vil i utgangspunktet nøytral adferd tolkes i en bestemt retning for å passe inn i vår forståelsesramme, og dermed tillegge den innsatte hensikter vedkommende ikke har?

På den ene siden er fengselsbetjenten i likhet med politibetjentene Finstad (2000) studerte opplært til å bruke blikket til å registrere det som avviker fra normalen, det som skiller seg ut og som gir grunn til mistanke. Dette påpeker også Ugelvik (2011) ved å sin beskrivelse av kropp-uten-tillit som skal være under kontroll. Det er rimelig å tenke at dette opplærte mistenksomme og kontrollerende blikket sammen med at sikkerhetsdiskursen fortsatt oppleves å være den rådende diskursen (jamfør Hammerlin 2015) gjør at fengselsbetjenter får vansker med å se forbi mistenksomheten og få øye på andre perspektiver. Når vi også benytter et språk som fremhever mistenksomhet, ved å gi uttrykk for mistillit til det den innsatte sier og motivene til det den innsatte gjør former vi tanke og handling (jamfør Vygotskij, 2008). Dette kan føre til at når blikket egentlig er bekymret eller omsorgsfullt er det samtidig mistenksomt. Spørsmål som da kan rase gjennom hodet er: -Blir vi lurt? Er det en baktanke med det jeg observerer? Kan innsatte utgjøre en fare? Kan innsattes oppførsel føre til regelbrudd og/eller farlige situasjoner? Fengselsbetjentblikket inneholder alltid en form for mistenksomhet og mistillit.

På den andre siden poengterer Bang (2012) at fengselsbetjentene er i en annen situasjon enn politibetjentene ved at innsatte kan bli værende i fengselet over en lengre periode, og at fengselsbetjentene dermed opparbeider seg en annen kjennskap og relasjon til vedkommende. Dermed kan det tenkes at blikket kan endre seg til å i tillegg være et kontrollerende, mistenksomt og vaksomt blick til også å sette på seg andre optikker, til et klientblikk eller et pasientblikk i tillegg til disiplineringsblikk (jamfør Walderhaug, 2018). Eksempelet over viser en situasjon der det ble gitt informasjon om et menneske som skulle kommet til enheten for å sone. Når dette mennesket har vært i enheten over en tid vil fengselsbetjentene ha opparbeidet seg en personlig kjennskap til vedkommende. Min opplevelse er at språket til

fengselsbetjenter fortsatt kan være negativt, men at det etter hvert også kommer andre fortellinger fra fengselsbetjentene. Dette kan forklares ved at det ansatte opparbeider ulike kjennskap og relasjon til den innsatte og vil oppleve ulike sider ved mennesket. Som vist over er det ikke vanlig at negativt språkbruk motsies, men erfaringen min er heller at det kommer innspill fra fengselsbetjenter som har en annen opplevelse av den innsatte enn det som beskrives som negativt. Dermed får ikke språkbruken brukt som herredømmemakt stå alene men at fengselsbetjenter bruker språket som mulighetsmakt ved å vise til et nyansert bilde av individet, og på denne måten bidrar til at innsatte ikke lenger bare er et objekt i kriminalomsorgens og fengselsbetjentenes verden.

Oppsummering og avslutning

Mitt møte med den unge mannen som ble gitt merkelappen rennestensnarkoman gjorde sterke inntrykk og inspirerte mitt valg av tema, sammen med min undring over språket vi benytter når vi omtaler innsatte i hverdagen. I denne oppgaven har jeg forsøkt å belyse problemstillingen om fengselsbetjenter sin omtale av innsatte kan få betydning for fengselsbetjenter sitt blikk gjennom å utforske teori knyttet til begrepene blikk, makt og språk.

I diskusjonene utforsker jeg hvordan språket kan være herredømmemakt eller mulighetsmakt og hvordan det enkelte ord og sammensetningen av ord til setninger også utgjør språkmakt. Videre har jeg sett på fengselsbetjentblikket og hvordan det kan påvirkes av både utdanning, praksis, erfaringer og bruk av språk. Hva som gis oppmerksomhet kan styres ved hjelp av språket, og språk former tanke og handling. De dualistiske målene fengselsbetjentene jobber mot, gjennomføre samfunnets straffereaksjoner og rehabiliterer innsatte til å leve kriminalitetsfrie liv, gjør at blikket må ha ulike fasetter. Dette kan imidlertid være utfordrende å få til om språket setter begrensninger for hva blikket skal observere.

Fengselsbetjenter står i en usymmetrisk relasjon til de menneskene de skal ivareta ved at de besitter en makt gjennom sin rolle, posisjon og kunnskap. Fengselsbetjenten har ansvaret for at relasjonen til den innsatte blir slik at de dualistiske målene, og spesielt målet om rehabilitering, oppnås. Dette fordrer at fengselsbetjentene har kunnskap om at språk kan benyttes både som herredømmemakt og mulighetsmakt, og hvordan bruken av ulike former for språkmakt kan påvirke vår opplevelse, oppfatning og blikk på den innsatte.

Fengselskonteksten i seg selv utfordrer oss da det legger opp til, som Ugelvik (2011) beskriver, at menneskene som skal sone straff gjøres om til objekter – fangene- når de plasseres i velferdsstatens straffe- og forbedringsmaskin, og ved at fengselsbetjenter ved å

benytte sin ekspertkunnskap skal forbedre og endre menneskene de har ansvar for. Ved dette gir systemet og konteksten fengselsbetjentene en innstilling til menneskene de skal ivareta, om at de er mennesker som må forandres og endres. Gjennom dette vil også språket formes, som igjen kan påvirke blikket.

Ut i fra egne erfaringer og arbeidet med temaet språk, makt og blick opplever jeg at det er behov for opplæring og bevisstgjøring i kriminalomsorgen om dette temaet. Det hadde vært spennende med mer grundig forskning på hvordan fengselsbetjenter benytter språket når de omtaler innsatte, hvordan dette påvirker fengselsbetjentblikket og i tillegg sett på hvordan innsatte opplever, merker og bærer konsekvensene av fengselsbetjentenes bruk av språk og blick.

Litteraturliste

Askland, L. og Sataøen, S.O. (2019). Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst. 4. utgave. Gyldendal Norske Forlag.

Bang, M.M. (2012). Fengslende hverdag. Om fengselsbetjentes selvposisjonering i spenningsfeltet mellom det offentlige, offentligheten og de innsatte. [Masteroppgave] Universitetet i Oslo.

Blakar, R.M. (1972) Språk er makt. Pax Forlag A/S-Oslo.

Brottveit, G. (2018). Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder. Om å arbeide forskningsrelatert. Gyldendal

Bråten, O.A. og Falkum, A. (2022) Håndbok i konflikthåndtering i justissektoren. Risikovurdering og beslutningstaking i første linje. Cappelen Damm Akademiske.

Dalland, O. (2013). Profesjonsutdanning og dannelse – bacheloroppgavens muligheter. Gyldendal Akademiske.

Dalland, O. (2021). Metode og oppgaveskriving. 7. utgave, 2. opplag. Gyldendal Norske Forlag AS.

Damsgaard, H.L. (2010) Den profesjonelle lærer. Cappelen Akademiske Forlag.

Damsgaard, H.L. (2014) Språkets makt. Spesialpedagogikk 2/2014.

[Språkets makt \(utdanningsforskning.no\)](https://www.utdanningsforskning.no/utdanningsforskning/2014/2/sprakets-makt)

Einarsen, S.V., Martinsen, Ø.L. og Skogstad, A. (red.) (2019). Organisasjon og ledelse. Gyldendal Norske forlag.

Engebreetsen, E. (2007) Kva sa klienten? Retorikken i barnevernets journaler. Cappelen Akademiske Forlag

Evensen, A.L. (2019) Fengselsbetjenten i det flerkulturelle fengselet: En sosiologisk analyse av holdninger, kunnskap og kategorisering. [Masteroppgave] Universitetet i Agder.

Finstad, L. (2000) Politiblikket. Pax Forlag A/S-Oslo.

Grimen, H og Molander, A. (2008) Profesjon og skjønn. Universitetsforlaget.

Grønvold, M. (2018). Prosessen å bli til en reflektert fengselsbetjent. Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab nr.3.

Hammerlin, Y. (2015). «Et fengsel er et fengsel, men...» I Psyke & Logos, 36, 129-152.

- Harlem, C., og Storvik, B.L. (2021) Et innblikk i jussens betydning for fengselsbetjenter. I M.I. Snertingdal og K. Nymo (red.) *Jeg skal bli fengselsbetjent*. Fagbokforlaget (69-87)
- Heum, I. (2014). Skjønn. Perspektiver på skjønnsutøvelse i NAV. Gyldendal Akademiske.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2020). Meld. St. 39 (2020-2021). Melding til Stortinget. Kriminalomsorgsmeldingen – fremtidens kriminalomsorg og straffegjennomføring.
- Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) (2020) Generell tjenesteinstruks for ansatte i kriminalomsorgen. [Generell+tjenesteinstruks+kriminalomsorgen+19.06.20 \(1\).pdf](#)
- Kvalnes, Øyvind. (2008) SE GORILLAEN! Etikk i arbeid. Universitetsforlaget.
- Lomell, H.M & Neumann, C.B. (2017) Profesjonsblikk som analytisk grep og begrep. Norsk Sosiologisk Tidsskrift. Vol.1, Utg. 4.
- Neumann, C.B (2014) Makt, omsorg og den profesjonelles ansvar, i L.Finstad & H.M Lomell (red). *Motmæle. En antologi til Kjersti Ericsson, Cecilie Høigård og Guri Larsen*. (327-338) Novus Forlag-Oslo.
- Nymo, K. (2006) På sporet av den profesjonelle fengselsbetjenten. KRUS-publikasjoner. Hentet fra: [CORA: På sporet av den profesjonelle fengselsnytrøen betjenten \(unit.no\)](#)
- Nymo, K. (2021) Profesjonsforståelse og profesjonell identitet. I M.I Snertingdal og K. Nymo (red.). *Jeg skal bli fengselsbetjent*. (55-65) Fagbokforlaget.
- Olsen, B.C.R (2018) Makt – et fenomen med mange fasetter. I Farstad, Olsen og Skotte. *Sosiologi i sosialfagene* (108 – 130) Universitetsforlaget.
- Olsen, B.C.R og Skotte, P.S. (2018) Å forstå og fortolke hverdagen. I G.R Farstad, B.C.R Olsen og P.S Skotte. *Sosiologi i Sosialfagene*. (38-49) Universitetsforlaget.
- Olsen, B.C.R., Skotte, P.S. og Farstad, G.R. (2018) Sosiologien – en integrert del av sosialfagene. I B.C.R Olsen, P.S Skotte og G.R. Farstad (red.) *Sosiologi i sosialfagene*. (17-23) Universitetsforlaget. 2018
- Rommetveit, R. (1972/1992) Språk, tanke og kommunikasjon. Ei innføring i språkpsykologi og psykolingvistik. 5.opplag Universitetsforlaget.
- Skau, G.M. (2003). Mellom MAKT og HJELP. Om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper. (3. utg.) Universitetsforlaget
- Skjervheim, H. (1996) Deltakar og tilskodar og andre essays. Aschehoug og co.

- Storvik, B.L. (2022) Straffegjennomføring. Cappelen Damm Akademiske.
- Ulleberg, I. (2018) Kommunikasjon og veiledning. Universitetsforlaget.
- Ugelvik, T. (2011). Fangenes friheter. Makt og motstand i et norsk fengsel. Universitetsforlaget.
- Vygotskij, L.S. (2008) Tenkning og tale. Gyldendal.
- Walderhaug, M.F. (2018) Filosofiske samtaler med innsatte i fengsel. En fordypning i samtalens form og innhold. [Ph.d. avhandling] Universitetet i Bergen
- Winnæss, P. (2017) Profesjonsstudentblikk. Om hvordan politistudentene ser på utdanningen. Norsk Sosiologisk Tidsskrift. Vol.1, Utg. 4.

Vedlegg - Selvvalgt litteratur

Forfatter(e)	Tittel	Forlag / Tidsskrift	År	Kapitler / Sider	Antall sider
Askeland, L. og Sataøen, S.O.	Utviklingspsykologiske perspektiver på barns oppvekst.	Gyldendal	2019	190-194	5
Bang, M.M	Fengslende hverdag. Om fengselsbetjentes selvposisjonering i spenningsfeltet mellom det offentlige, offentligheten og de innsatte. [Masteroppgave]	Universitetet i Oslo.	2012	s. 95-97	3
Blakar, Rolv Mikkel.	Språk er makt.	Pax Forlag A/S-Oslo	1973	Kap. 1,2 og s. 141- 142.	50
Bråten, O.A. og Falkum, A.	Håndbok i konflikthåndtering i justissektoren. Risikovurdering og beslutningstaking i første linje.	Cappelen Damm Akademiske.	2022	s. 37-50	13
Damsgaard, Hilde Larsen.	Språkets makt.	Spesialpedag ogikk 2/2014	2014	s. 5-16	12
Damsgaard, Hilde Larsen.	Den profesjonelle lærer.	Cappelen Akademiske Forlag	2010	Kap 2 og 3	109
Einarsen, S.V., Martinsen, Ø.L. og	Organisasjon og ledelse.	Gyldendal.	2019	s. 62	1

Skogstad, A. (red.)					
Engebretsen, Eivind.	Kva sa klienten? Retorikken i barnevernets journaler.	Cappelen Akademiske Forlag	2007	Kap. 5	14
Evensen, A.L.	Fengselsbetjenten i det flerkulturelle fengselet: En sosiologisk analyse av holdninger, kunnskap og kategorisering. [Masteroppgave]	Universitetet i Agder.	2019	Kap 3, 5 og 7	27
Finstad, L.	Politiblikket	Pax Forlag A/S-Oslo.	2000	s. 26-28, kap 3, 4, 5, 6 og 10	141
Harlem, C., og Storvik, B.L.	Et innblikk i jussens betydning for fengselsbetjenter. I M.I.Snertingdal og K. Nymo (red.), <i>Jeg skal bli fengselsbetjent.</i>	Fagbokforlaget	2021	Kap. 4	18
Kvalnes, Øyvind.	SE GORILLAEN! Etikk i arbeid.	Universitetsforlaget	2008	s. 28-33	6
Lomell, H.M & Neumann, C.B.	Profesjonsblikk som analytisk grep og begrep.	Norsk Sosiologisk Tidsskrift. Vol.1, Utg. 4.	2017	S. 279-283	5
Neumann, C.B	Makt, omsorg og den profesjonelles ansvar, i I L.Finstad & H.M Lomell (red.) <i>Motmæle. En antologi til Kjersti Ericsson, Cecilie Høigård og Guri Larsen.</i>	Novus Forlag-Oslo.	2014	s. 327-338	11

Nymo, K.	Profesjonsforståelse og profesjonell identitet. I M.I Snertingdal og K. Nymo (red.) <i>Jeg skal bli fengselsbetjent.</i>	Fagbokforlaget	2021	Kap. 3	10
Nymo, K.	På sporet av den profesjonelle fengselsbetjenten.	KRUS-publikasjon.	2006	s. 90-109	19
Olsen, B.C.R	Makt – et fenomen med mange fasetter. I G.R Farstad, B.C.R Olsen og P.S Skotte. <i>Sosiologi i Sosialfagene.</i>	Universitetes forlaget	2018	Kap. 7	22
Olsen, B.C.R og Skotte, P.S.	Å forstå og fortolke hverdagen. I G.R Farstad, B.C.R Olsen og P.S Skotte. <i>Sosiologi i Sosialfagene.</i>	Universitetsforlaget	2018	Kap. 3	11
Olsen, B.C.R., Skotte, P.S. og Farstad, G.R.	Sosiologien – en integrert del av sosialfagene. I B.C.R Olsen, P.S Skotte og G.R. Farstad (red.) <i>Sosiologi i sosialfagene.</i>	Universitetsforlaget.	2018	Kap 1	7
Rommetveit, R.	Språk, tanke og kommunikasjon. Ei innføring i språkpsykologi og psykolingvistikk.	Universitetsforlaget.	1972 / 1992	s. 151-154	4
Skau, Greta M.	Mellom MAKT og HJELP. Om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper. (3. utg.)	Universitetsforlaget	2003	Kap. 3, 4	24

Skjervheim, H.	Deltakar og tilskodar og andre essays.	Aschehoug og co.	1996	s. 71-87	16
Storvik, B.L.	Straffegjennomføring.	Cappelen Damm Akademiske.	2022	s. 366	1
Ulleberg, I.	Kommunikasjon og veiledning.	Universitetsforlaget.	2018	s. 19	1
Ugelvik, Thomas	Fangenes friheter. Makt og motstand i et norsk fengsel.	Universitetsforlaget	2011	s. 83 -113	30
Vygotskij, L.S.	Tenkning og tale.	Gyldendal.	2008	s. 9, 23-31	10
Walderhaug, M.F.	Filosofiske samtaler med innsatte i fengsel. En fordypning i samtalens form og innhold. [Ph.d. avhandling]	Universitetet i Bergen	2018	S 319-322	4
Winnæss, Pål	Profesjonsstudentblikk. Om hvordan politistudentene ser på utdanningen.	Norsk Sosiologisk Tidsskrift. Vol.1, Utg. 4.	2017	s. 284-300	16
				Totalt:	590
	Metodelitteratur				
Dalland, O.	Profesjonsutdanning og dannelse – bacheloroppgavens muligheter.	Gyldendal Akademiske.	2013	Kap. 1, 6, 7	56
Dalland, O.	Metode og oppgaveskriving. (7. utg, 2. opplag)	Gyldendal Akademiske.	2021	Kap. 1-3, 7-10, 12-13.	157
				Totalt:	213